

Pensionsstiftelseaktuellt – ett genmäle

Av fil. lic. Erik Hahr

Dr af Klerckers uppskattade inlägg i nr 3 av Skattenytt ger mig anledning att något närmare utveckla min syn på vissa i nr 1—2 av tidskriften i all kort-het behandlade frågor ävensom till viss precisering och vissa påpekanden.

Inlägget har emellertid inte ändrat min uppfattning. I det väsentliga synes vi för övrigt vara ganska väl överens. I vissa fall torde väl meningsutbytet röra sig om den grad av försiktighet man bör tillråda allmänheten i dess mellanhavanden med myndigheterna. För egen del är jag här vän av ett visst mått av frejdighet.

Jag vill alltså under i fortsättningen angivna förutsättningar hävda

- 1) att stiftelse inte behöver bildas på "gamla året";
- 2) att maximibelopp för pension saknas.
- 3) att försäljning av pension i princip bör medges;
- 4) att avtappningsbestämmelse i pensionsstiftelsestadgar inte alltid skall behöva iakttagas samt
- 5) att det fatala verbet "avse" fortfarande vållar tveksamhet.

1. Finner ett företag efter årsskiftet att möjlighet föreligger för en avsättning till täckande av en å balansdagen befintlig pensionsskuld, är det i och för sig riktigt att göra en sådan avsättning. Finns ingen stiftelse, bör i avvaktan på bildande härav i balansräkningen en "Reservering för avsättning till pensionsstiftelse" kunna göras interimistiskt och motsvarande kostnadspost införas i vinst- och förlusträkningen. I samband med dekla-

rationens avgivande eller under taxeringen företes bevis att stiftelsen, som vid detta tillfälle förutsättes vara bildad och ställd under tillsyn, har mottagit valuta motsvarande det reserverade beloppet. Det är svårt att se, att ett sådant förfaringssätt inte skulle godtagas — det må vara av materiella eller formella skäl.

Föreskriften att pensionsstiftelse skall stå under tillsyn har tillkommit för att förhindra missbruk av stiftelsemedlen (jfr SOU 1954:19 kap. 6). Om nu en stiftelse är utan tillsyn under viss del av verksamhetsåret, vore det tänkbart att missbruk under denna tid kunde förekomma utan att uppdagas. Emellertid är praxis — i varje fall hos den ledande tillsynsmyndigheten i landet, nämligen överståthållarämbetet — att då en stiftelse tages under tillsyn detta sker med verkan från dagen för stiftelsens bildande. Räkenskaper för hela verksamhetsåret kommer härigenom automatiskt att införas, och garantien mot missbruk blir i här avsedda fall lika stark som om stiftelsen omedelbart vid bildandet ställts under tillsyn. Jag bortser då endast från den möjlighet som tillsynsmyndigheten har att direkt hos stiftelsestyrelsen förrätta granskning. Särskilda omständigheter skall emellertid då vara för handen, och dylika granskningar torde väl höra till undantagen. Den vanliga situationen är ju därjämte inte den, att det förflyter lång tid mellan en pensionsstiftelses bildande och dess ställande under tillsyn. Tvärtom, så snart stiftelsen är bildad anmäler man den. Någon olägenhet för det

allmänna att tillåta att kvalificeringskraven är uppfyllda först då taxeringen provas kan därför knappast finnas.

af Klercker bekräftar att bunden stiftelse kommer till först genom bolagsstämmobeslut, och det var egentligen endast detta jag ville ha sagt till jämförelse. På de bundna stiftelserna kan vi kanske inte nu offra för mycket av tidskriftens utrymme. Ett par saker blott. af Klercker skriver: "Genom direkt föreskrift i 1937 års stiftelselag anses emellertid stiftelsen bildad per balansdagen." Någon sådan föreskrift kan jag dock inte finna. I 2 § nämnda lag talas visserligen om att överföring av vinstmedel skall avse räkenskapsårets utgång, men detta är ju något annat än att stiftelsen anses bildad då.¹ Däremot sägs det i motiven till 2 §: "Av skäl, som närmare utvecklats... skall personalstiftelse, som bildats av aktiebolag, komma till stånd i och med stiftelsens registrering." Registreringen sker någon tid efter bolagsstämman. af Klercker finner min framställning här i visst hänseende vilseledande. Jag har emellertid i berörda avsnitt endast följt lagtexten. Jag skriver: "Det må i sammanhanget erinras om, att bunden stiftelse endast kan bildas genom beslut å bolagsstämma samtidigt som beslut fattas om överföring av vinstmedel till stiftelsen." Lagen säger: "Om bildande av pensionsstiftelse, så ock om överföring av vinstmedel till sådan stiftelse äge bolagsstämma... att fatta beslut." Min mening var alls inte att ingå på frågan om karaktären av avsättningen. Detta gjordes inte heller.

¹ Beträffande vad som i detta sammanhang kan anses gälla i fråga om fria stiftelser som kanske varit i åtanke, se Hessler, Om pensionsstiftelser.

af Klercker skriver: "Sedan läget på pensionsfronten stabiliserat sig, är det för att vara säker på skattekonsekvenserna enligt min uppfattning tillrådligt att hålla på formalia i samband med stiftelsebildningen." Den dagen, den sorgen! Jag sysslade ju i min artikel endast med 1961 års taxering. Eljest har jag ett förhandsbesked från Riksskattenämnden i förevarande fråga härrörande från en stabil period och som går i samma riktning som den, för vilken jag i min tidigare artikel och här ovan ville göra mig till tolk.

2. Här har jag gjort två självklara förutsättningar. För det första undantages pensionen åt huvuddelägare, för vilken ju avsättning över huvud inte kan ske med rätt till avdrag. För det andra bortser jag från pensioner som inte är riktiga pensioner utan förtäckt utdelning eller som eljest har tillkommit huvudsakligen för att bereda någon person obehörig skattelindring. Naturligtvis finns det här gränsfall i all oändlighet; en kartläggning är omöjlig och en exemplifiering föga givande. Jag inbjuder emellertid läsaren att framlägga konkreta fall till diskussion samtidigt som jag framhåller, att man vid tveksamhet har möjlighet att begära förhandsbesked hos Riksskattenämnden. Vad jag egentligen ville ha sagt under denna punkt — och det torde trots den av utrymmesskäl kanske något knappa framställningen ha framgått — var just vad af Klercker ger uttryck för med följande ord: "Om den person, vilken erhållit den utfästa pensionen, uteslutande eller huvudsakligen varit arbetstagare i företaget och sålunda icke nämnvärt kunnat påverka pensionens storlek annat än till följd av sin duglighet såsom arbetstagare, bör skattemyndigheterna dock icke rimligen kunna uppställa några be-

gränsningsregler beträffande pensionsbeloppens storlek." Jag skulle endast vilja skärpa uttalandet så, att under angivna omständigheter myndigheterna alldeles saknar rätt att ingripa. Vi har alltså samma uppfattning. En sak vill jag dock fästa uppmärksamheten på: en pension behöver inte stå i något "rimligt" förhållande till lönen. En person kan så t. ex. föredraga att *i stället för lön* betinga sig en viss pension som ersättning för sitt arbete. Så har jag det själv ordnat i fråga om ett uppdrag, och det riktiga häri har aldrig ifrågasatts i samband med avdrag för avsättning till stiftelse.

af Klercker kommer under denna punkt in på en strängt taget inte dithörande sak, nämligen att man kan råka göra för stora avsättningar. Självfallet kan sådana situationer uppstå, där avsattna medel kan "frysa inne". Man får sålunda se till att möjlighet finnes till avtappning i form av gottgörelse för ATP-avgifter e. d. Härutinnan hänvisas till tidigare artiklar i tidskriften.

3. Här vill jag framhålla att jag endast avsett och talat om "vissa fall". Jag har sålunda ingalunda velat påstå — och så har min skrivning säkert inte heller tolkats — att de ersättningsberättigade godtyckligt eller generellt skulle kunna få ut kapitalbelopp i stället för pension utan endast i samma utsträckning som är möjligt hos en försäkringsinrättning. Det rör sig under denna punkt om s. k. beredande- eller utfästelsestiftelser och sådana fungerar enligt sin konstruktion i viss mån som försäkringsinrättningar, varför en analogisering ibland kan tillåten åtminstone i klargörande syfte. Vad går då för sig i fråga om utbyte av pension mot kapital i en försäkringsinrättning? Först är att märka, att det inte generellt

förhåller sig så som af Klercker synes mena, nämligen att försäkringsbolag inte medger utbyte annat än efter medgivande av Svenska Livförsäkringsbolags Skattnämnd. Vi kommer här in på det missförstånd som jag omnämnde i min artikel. Det är i själva verket endast s. k. "pensionsförsäkring med garanti" som beröres av de i af Klerckers inlägg antydda restriktionerna vilka för övrigt är frivilliga. Dessa försäkringar består försäkringstekniskt sett till övervägande del av en kapitalförsäkringsdel och detta är förklaringen till att man här ansett sig böra iakttaga försiktighet. Anledningen till restriktionerna är ingalunda av social utan av skatteteknisk art. Att närmare ingå härpå skulle dock föra för långt. Dessutom är bolagen av rent egoistiska skäl föga roade av återköp över huvud. I fråga om ränteförsäkringar av det slag som t. ex. SPP meddelar, finnes inga restriktioner, vare sig obligatoriska eller frivilliga. Här kunde därför i och för sig oinskränkt utbytesrätt tillämpas. Nu sker inte så, och detta har i första hand rent försäkringstekniska orsaker. Finge försäkringstagarna fritt byta sina livräntor mot kapitalbelopp skulle härigenom ett ogynnsamt urval riktas mot inrättningen. De "dåliga liven" skulle utnyttja utbytesrätten men de goda stanna kvar. Kalkylerna skulle inte hålla. Vad särskilt SPP beträffar så är man här restriktiv även eller kanske speciellt med hänsyn till den s. k. oantastbarhetsprincipen. Den andel av den s. k. premiereserven som belöper på en viss försäkrad anställd får inte "antastas" av arbetsgivaren. Den skall följa den anställd från arbetsgivare till arbetsgivare vid platsbyte. För att arbetsgivarna skall kunna gå med på en sådan ordning, måste de ha garantier

för att den anställde inte heller skall kunna komma åt det för honom inne- stående beloppet.

Nu menar jag, att precis samma obe- nägenhet som t. ex. SPP har till utbyte har enligt sakens natur även varje ut- fästelsestiftelse. Detta bör då komma till uttryck i stadgarna, så att utbyte endast tillåtes — som jag sagt — i särskilda fall eller under särskilda omständigheter. Därför sker i praktiken också utbyten i den mån de tillåtas endast i ringa ut- sträckning och till smärre belopp. I mot- sats till af Klercker tillmäter jag även beskattningen av utbytesbeloppet inte ringa betydelse som bromsande faktor.

Enligt af Klercker skulle en stiftelse vars stadgar bestämde, att vid företags upplösning stiftelsens medel skulle för- delas till kontant utbetalning åt stiftelsens destinatärer i dag inte kunna betraktas som pensionsstiftelse. Men en sådan för- delning skall ju ske vid varje bunden stif- telse, då företaget träder i likvidation: ”Av stiftelsens behållning skall tilldelning till pensionstagare och anställda ... äga rum efter billighet”. Tilldelning kan ske med kapitalbelopp. Motsvarande bestäm- melse har jag även intagit i stadgar som skrivits till företag i olika delar av landet, vilka stadgar blivit fastställda i vederbör- lig ordning och t. o. m. rekommenderats till andra företag.

4. af Klercker delar inte min upp- fattning, att man inte skall behöva kän- na sig bunden av avtappningsklausul, som intagits i stadgarna av misstag. Trots detta vidhåller jag med gott sam- vete min uppfattning. Jag tycker närmast det vore *orätt* — rent av *vanvård* — av stiftelsens styrelse att avhända stiftel- sen medel på grund av en av okunnighet och säkerligen mot stiftarens vilja införd

bestämmelse. Nu ligger väl dock detta på det akademiska planet. Faktum är ju att definition på överskott saknas. Man *kan* alltså inte tillämpa regeln även om man ville.

5. Beträffande verbet ”avse” har jag inte tidigare framfört någon egen upp- fattning och gör det inte nu heller. Jag konstaterar endast, att vederbörande myndigheter ännu när detta skrives när- mast synes vara av den uppfattningen, att meddelanden till anställda innehåll- lande verbet i fråga inte kan godtagas som pensionsutfästelser.

Slutreplik av dr Bertil af Klercker.

Redaktionen, vilken varit vänlig att låta mig taga del av fil. lic. Erik Hahrs ovanstående genmäle, har bett mig att i mitt svar fatta mig kort.

Detta är så mycket lättare som Hahr i sitt genmäle närmare utvecklat och i vissa avseenden nyanserat sina tidigare uttalanden, vilket berikat diskussionen. Såsom Hahr påpekat är hans egen och min uppfattning i de flesta frågor relativt lika. Hahr framhåller själv att han är vän av ett visst mått av frejdighet, me- dan jag i mitt diskussionsinlägg intagit en mera försiktig ståndpunkt. Ytterst beror väl denna skiljaktighet på att jag — fastän det rör sig om skattefrågor — vågat hävda att vissa civilrättsliga prin- ciper böra respekteras, i varje fall så snart läget på pensionsfronten stabiliserat sig. Det är nämligen min uppfattning att såväl skattemyndigheterna som de skatt- skyldiga i längden skulle vinna på om fastare normer kunde utveckla sig, icke blott då det gäller pensionsstiftelseavsätt- ningar utan över huvud taget inom skat-

terätten. Det förefaller därvid naturligt att civilrätten bör vara vägledande.

I Regeringsrättens praxis kan också skönjas ett större hänsynstagande till de civilrättsliga reglerna vid avgörande av skattemål än som tidigare varit fallet. Bl. a. med hänsyn härtill anser jag att man vid ett skatterättsligt bedömande av olika frågor icke bör bortse från den civilrättsliga sidan av saken. Detta gäller framför allt frågorna 1 och 4.

Beträffande den första frågan vill jag, trots att praxis som bekant anser en stiftelse stå under tillsyn redan från dagen för stiftelsens bildande, uttala ett varningens ord beträffande retroaktiva stiftelsebildningar. Det synes nämligen vara i hög grad osäkert om en stiftelse undantagslöst kan bildas per en dag (balansdagen), som redan passerats, då beslutet om stiftelsebildningen fattats.

Vidare kan jag icke underlåta att reagera mot Hahrs uttalande under punkt 4, vilket, om man drog ut konsekvenserna därav, skulle leda till att man över huvud taget aldrig skulle behöva stå för ett av-

tal som man enligt egen uppfattning ingått "av misstag". Det är nog bättre att ta det försiktigt och icke alltför frejdigt då man intager bestämmelser i stadgar eller avtal. Motiven för införandet kan nämligen icke återopas i alla lägen.

Enligt min uppfattning skulle diskussionen mellan Hahr och mig få ett ur skattesynpunkt värdefullare innehåll, om den kunde föras över på ett mera principiellt plan och gälla huruvida och i vad mån de civilrättsliga bestämmelserna skola gälla vid beskattningen eller icke och om det är ett allmänt önskemål eller icke att ernå fastare normer vid beskattningen. Denna stora fråga kanske kan bli föremål för nästa diskussion i Skattenytt.

*

Härmed får detta avsnitt av debatten anses vara avslutat. Redaktionen, som tackar debattörerna för deras insatser, ser gärna en debatt sådan som den av dr af Klercker efterlysta.

Red.